

Ko e Lao Credit Contracts and Consumer Finance Act

Kole tokoni 'i he faingata'a'ia tupu 'i ha nō pa'anga – ko e fakahinohino mā'ae ngaahi kautaha nō mo e kakai kole nō

Ko e ngaahi tu'utu'uni 'oku hā atu 'i he lau'itohi fakahinohino ni 'oku ngāue'aki ia ki he ngaahi tohi kole tokoni 'i ha faingata'a'ia koe'uhi ko ha nō pa'anga na'e fakahoko 'o 'osi fakahū ia 'i he 'aho 6 'o Sune 2015 pe kimui ni mai ai – tatau ai pe pē na'e fai 'a e nō pa'anga ia 'anefē.

'Oku fakamahino 'i he lau'itohi fakahinohino ni 'e 'atā ki ha tokotaha nō ke ne kole ke liliu 'a e aleapau noō kapau 'oku ne faingata'a'ia. 'Oku fa'u 'a e tohi ni ke mahino fakatou'osi ki he kautaha noō mo e tokotaha noō 'a e taimi ke fakahū ai ha kole tokoni faingata'a'ia pea mo ha ngaahi liliu 'e fiema'u ke fakahoko ki ha aleapau.

Ka ai ha taha 'oku fehangahangai mo ha tōnounou fakapa'anga pea ngali faingata'a'ia 'o 'ikai lava ke totongi 'ene noō 'e malava ke ne fili he me'a 'e 2. 'Uluaki ko 'enau fetu'utaki 'o talanoa mo e kautaha noō he vave tahā ke fakapapau'i ha liliu 'e fai ki he aleapau pe ke nau fakahū leva **ha tohi kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga** kapau 'oku tali ke nau lava 'o fai ia.

Ko hono fakahū atu ha kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga

'I he Lao Credit Contracts and Consumer Finance Act 2003 (CCCF Act), 'oku 'i ai e totonu 'a e tokotaha noō ke ne kole ki he kautaha ne nō mei ai, ke fakahoko ha liliu ki he 'ene nō taatahā, mōkesi, kulētiti kaati pe ha toe aleapau natula tatau, kapau te ne mā'u kotoa e ngaahi tu'utu'uni ko eni:

- ka fakatu'utapakē ha'a ne faingata'a'ia fakapa'anga koe'uhi ne 'ikai ha'a ne 'amanaki 'e hoko, hangē ko e puke pe lavea, mole 'a e ngāue, māvae, pe mate e hoā pe malī
- koe'uhi ko e hulutu'a 'o 'ene faingata'a'ia fakapa'angā, 'oku 'ikai malava ai ke ne totongi hono mo'uā, pea
- 'e fakapapau'i pē 'e he tokotaha noō 'e kei malava pē 'o totongi hono mo'uā 'o ka liliu e aleapau 'o fakatatau ki he tu'utu'uni 'oku fakamafai'i 'e he Lao CCCF Act ('oku hā atu 'i lalo).

Ko ha tohi kole ke liliu e aleapau consumer credit contract 'i he ngaahi taimi pehē ni 'oku ui ia ko e **kole makatu'unga 'i he faingata'a'ia pe hardship application**. Lolotonga e fetu'utaki ko ia 'a e tokotaha noō ki he kautaha noō ke

alea'i hano liliu 'o ha aleapau, ko e taimi 'e fakahū ai 'ene kole tokoni faingata'a'ia fakapa'angā kuopau ke tali ia 'e he kautaha noō mo nau muimui pau ki he ngaahi tu'utu'uni 'oku fiema'u 'e he Lao CCCF Act ^{1,2}

'E mātu'aki mahu'inga ki he tokotaha noō ke fetu'utaki leva ki he kautaha noō he vave tahā kapau 'e 'ikai lava tā fakafoki e noō koe'uhi 'oku fakangatanga pe taimi ke fakahū ai ha kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga ('oku hā atu 'i lalo).

'E tatau ai pe ka 'ikai lava 'e he tokotaha noō 'o fakahū ha'a ne tohi kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga (tupu mei he 'ikai ke ne mā'usia e ngaahi tu'utu'uni pe taimi pau 'oku hā he Lao CCCF Act), 'e kei fiema'u pe ki he kautaha noō ke nau fakakakato honau fatongiā neongo e faingata'a 'oku fehangahangai mo e tokotaha noō 'o fakatatau ki he aleapau.³ 'E kau ai mo e fiema'u ke hanga 'e he kautaha noō 'o faka'apa'apa'i e tokotaha noō mo 'ene totonu 'i ha founa 'oku faka'atu'i mau mo totonu foki.

'E fakahū fakakū 'e ha tokotaha noō ha'a ne kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga?

'E malava pe 'e ha tokotaha noō ke fakahū ha'a ne kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga 'i ha fa'ahinga taimi pē, tukukehe:

- kapau ne ta'etotongi hono mo'uā ha māhina 'e 2 pe lahi hake

1. Ko e 'ū vahe kotoa pe 'i e tohi fakahinohino ni 'oku muimui pau kotoa ki he Lao CCCF Act ne monomono 'i he ta'u 2004.
2. Ko e ngaahi fakahinohino ni 'oku hā 'i he kupu 55 – 59 ia 'o e Lao CCCF Act.
3. Konga 1A 'o e Lao CCCF Act; vakai ki he kupu 9C.

- ne tōmui 'ene totongi mo'ua he uike 'e 2 pe lahi hake hili e a'utaki atu ki ai 'a e tohi fakatokanga ke fa'ao fakalao ha kolao pe ko e fakatokanga 'i he lao Property Law Act notice, pe
- na'e a'u 'o tu'o 4 pe lahi hake 'a e tōmui 'a e totongi hono mo'uá 'i he 'aho na'e totonu ke fai aí.

'E tu'o 1 pe ha kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga 'a ha taha nō 'aki 'a e 'uhinga tatau 'i loto ha mahina 'e 4, tukukehe ka loto e kautaha noó ke nau tali ha kole tokoni fo'ou.

Kapau 'e lava fetulituli atu 'a e tā fakafoki 'o a'u 'a e tu'unga totonu, 'e to e fakafaingamalie leva ke fakahū ha'a ne kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga.

Ko e hā leva e ngaahi liliu 'e fiema'ú?

'E malava ke kole 'e he tokotaha noó ke liliu e aleapau 'aki:

- hano fakalōloa e taimi 'o e aleapau mo holoki e mahu'inga 'o e fo'i totongi fakafoki takitaha, pē
- ko hono ta'ofi fakataimi 'a e totongi fakafoki pea toki hoko atu (ki'i mālōlō fakataimi), pē
- ko hono fakalōloa 'a e taimi 'o e aleapau **mo** ta'ofi fakataimi 'a e totongi fakafoki pea toki hoko atu (payment holiday).

Neongo 'e ala tokoni e 'ū founa ko eni ke ki'i mānava ai e tokotaha nō, ka ko hono melé 'e malava ke toe lahi ange ai 'a e mahu'inga fakakātoa ke totongi fakafoki.

He 'ikai ngofua ke kole 'e he tokotaha noó ha liliu ke fakahoko ki he aleapau 'o ope atu he me'a totonu ke ngata aí, kae fakafe'unga pē ke lava 'o fakahoko 'a e ngaahi fiema'u koia 'a e tu'utu'uni 'oku hā 'i he aleapau credit contract. 'E fiema'u ke potupotu tatau mo fakafiemālie ki he ongo fa'ahi fakatou'osi 'a e ngaahi liliu 'oku kolé, hili hono vakavakai'i e ngaahi tafa'aki kotoa.

Fakatokanga: ka fakahoko ha liliu ki ha aleapau koe'uhi ko ha kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga, he 'ikai ngofua ki he kautaha noó ke nau hiki e totongi tupú.

'Oku tatau nai hono liliu 'o e aleapau mo ha nō fo'ou 'i ha funga nō motu'a pe ko e nō funga nō (refinancing)?

'Ikai. 'Oku 'ikai ke tatau ha aleapau 'oku liliu koe'uhi ko ha faingata'a'ia fakapa'anga pea mo ha nō fo'ou 'i ha funga nō motu'a pe ko e nō funga nō. Kapau ko e nō funga nō, 'e malava ke tñaki mai ha ngaahi totongi makehe ia ki he nō fo'ou 'oku fetongi'aki 'a e nō, 'o hangē ko e totongi tupú.

'E lava pe tokotaha nō ke 'ai ha'a ne nō funga nō 'i ha kautaha nō kehe pea ka hoko ha alea pēhē 'e fiema'u ha alepau fo'ou ia ki ai.

'Oku 'i ai pe hono lelei mo e kovi 'o e nō funga noó pea pēhē foki mo e liliu koe'uhi ko ha faingata'a'ia fakapa'anga ka 'oku makatu'unga pe ia 'i he ngaahi fiema'u 'a e tokotaha 'oku noó. Hangē ko eni, 'e fai e ki'i mānava ia 'i hono liliu e aleapau, ka 'oku 'ikai ko e 'osi'anga ia 'o e faingata'a'ia. Ko e nō funga nō 'e malava pe ke ma'u 'e he tokotaha nō ha totongi tupu 'oku ma'ulalo ange, ka koe'uhi ko e te'eki 'osi hono tā e nō motu'a 'e malava ke hilifaki mai mo ha toe totongi makehe ia ai. 'Ikai ko ia pē, 'e i ai e ngaahi tu'utu'uni kehekehe 'i he aleapau pea 'e malava ke uesia e tokotaha noó 'i he ngaahi founa kehekehe pe.

'Oku mahu'inga ki ha tokotaha nō 'oku faingata'a'ia fakapa'anga ke femahino'aki mo e kautaha nō 'i he 'uuni me'a 'e ala tokoni ki he 'ene feinga pea mo lelei ki ai.

Fēfē kapau na'e malu'i 'e he tokotaha noó 'a e tā fakafoki 'o 'ene noó 'aki 'a e founa ko e payment protection insurance?

'Oku mahu'inga ki he tokotaha noó ke ne mu'aki vakai'i 'a e aleapau pe 'oku kau ai ha payment protection insurance ke ne malu'i ia 'o lava ke tā fakafoki 'a e noó 'o ka mole 'ene ngāue, puke lahi pe fekuki mo ha taimi faingata'a'ia fakapa'anga. Kapau leva 'oku 'i ai ha'a ne malu'i pēhē, 'e ngali lava ke fai 'e he malu'i ko ia 'a e hono ta fakafoki 'a e noó. Kaekehe, ko e me'a lelei ia kapau 'e kole fakataha pe ha tokoni faingata'a'ia fakapa'anga mo ha kole ke ma'u ha totongi huhu'i malu'i, na'a faifai kuo 'ikai tali 'a e kole totongi huhu'i malu'i ia. 'Oku taau ke fakamatala'i ke mahino 'e he kautaha nō ki he tokotaha nō ha uesia 'e ngali hoko ka fakakau ha fa'ahinga malu'i ki he 'ene kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga.

'E anga fēfē ha fakahū atu ha kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga 'a ha tokotaha nō?

Kuopau ke fakahoko 'a e kole tokoni faingata'a'ia

fakapa'anga 'a e tokotaha noó 'i ha tohi 'o 'oatu ki he kautaha noó. Kuopau ke fakahā 'e he tokotaha noó 'i he

'ene tohi kolé 'a e 'uhinga pe ngaahi 'uhinga ki he ta'e amanekina 'ene faingata'a'ia fakapa'anga. 'E tokoni foki kapau 'e 'i ai ha ngaahi tohi pou pou, hangē ko ha tohi mei he ngāue'anga na'e tukuange ia mei aí pē ko ha tohi mei he toketaá.

‘I he tohi kolé kuopau ke hā ai ‘a e ngaahi liliu ‘oku fiema’u ‘e he tokotaha noó, ‘a ia, kapau ‘oku ne fiema’u ke:

- fakalōloa ‘a e taimi oku fai ai ‘a e noó pea fakasi’isi’i e lahi ‘o e totongi fakafoki ‘i he aleapau, pē
- toloi hono totongi e mo’uá ‘i ha vaha’a taimi (payment holiday), pē
- fakalōloa e taimi ‘o e noó **mo** toloi hono totongi e mo’uá ‘i ha vaha’a taimi (payment holiday).

Kuopau ke felotoi ‘a e kautaha noó mo e tokotaha noó ki he ngaahi liliu kimu’a pea faka’atā ki he tokotaha noó ke ne fakahoko ha liliu ki he totongi fakafoki.

Ko hā nai e me’a ‘a e kautaha noó ‘e fai he taimi ‘oku nau ma’u ai ha tohi kole tokoni faingata’a’ia fakapa’anga?

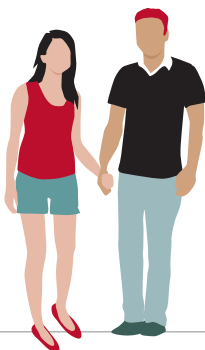
Kuopau ke muimui e kautaha noó ki hono ngaahi fatongia pau he taimi ‘oku ne fakakaukau’i ai ha tohi kole tokoni faingata’a’ia fakapa’anga. ‘Oku ‘uhinga eni ke hanga ‘e he kautaha noó ‘o fakakaukau’i lelei mo fakapotopoto ‘a e tohi kole tokoni ‘aki ‘enau pōto’i ngāue mo e ‘ilo ki hono fai ‘o e fatongiá ni. ‘Ikai ngata pe ai kē ke talitali lelei ‘e he kautaha noó e tokotaha noó ‘aki ha fakafeangai mo ha fakafōtunga ‘oku tuha pea mo taau foki.

Kuopau ke muimui ‘a e kautaha noó ki he tu’utu’uni fekau’aki mo e taimi ke fai ai honau ngaahi fatongia ki he tohi kole tokoni faingata’a’ia fakapa’anga, tānaki mo ha ngaahi fakamatala kehe mei he tokotaha noó (‘okapau ‘e fiema’u), pea toki fakahoko ‘enau tu’utu’uni.

Ko e ngaahi fatongia pau ‘a e kautaha noó he taimi ‘oku nau ngāue ai ki ha tohi kole tokoni faingata’a’ia fakapa’anga

Ko e ngaahi tu’utu’uni pau eni ke fakahoko ‘e ha kautaha noó he taimi ‘oku nau ma’u ai ha tohi kole tokoni faingata’a’ia fakapa’anga:

- Faitohi ‘o fakahā ki he tokotaha kole noó kuo nau ‘osi ma’u ‘ene tohi kolé kimu’a pea ‘osi ha ‘aho ngāue ‘e **5** mei he ‘aho ne nau ma’u ai e tohi.
- Ka toe fiema’u ha ngaahi fakamatala kehe ke tokoni ki hono fakakaukau’i ‘a e tohi kole mei he tokotaha kole noó pea kuo pau ke nau faitohi ki ai kimu’a pea ‘osi ha ‘aho ngāue ‘e **10** hili hono ma’u ‘ene tohi.

- Ka ‘ikai toe fiema’u ‘e he kautaha nō ha toe fakamatala makehe, kuopau ke nau fakapapau’i leva ke tali pe ta’etali ‘a e ngaahi liliu pea fakahā ki he tokotaha kole noo (‘i ha tohi) ‘i loto ‘i he ‘aho ngāue ‘e **20** mei he ‘aho na’e ma’u ai ‘a e tohi kolé.
- Ka ‘ikai tali ‘e he kautaha noó ‘a e ‘ū liliu, kuopau ke fakahā ‘enau tu’utu’uni ki he tokotaha noó mo e ‘uhingá foki, pea ‘oange fakataha mo hono fakahinohino ‘o e tu’utu’uni ki he ‘ene totonu ke kole ki he Fakamaau’angá ke liliu e ngaahi fiema’u ‘a e aleapaú.
- Ka tali ‘e he kautaha noó ke liliu e aleapaú, kuopau ke nau ‘oange ki he tokotaha noó a e fakaikiiki ‘o e liliu kimu’a pea toki fakahoko.

Kapau ne fiema’u ‘e he kautaha nō ha toe ‘ū fakamatala mei he tokotaha nō, kuopau ke nau fakapapau’i pe te nau loto ki he liliu ‘o ‘ikai toe tōmui ange he ‘aho ngāue ‘e:

- **20** hili ‘enau fakahā ‘oku nau fiema’u e ngaahi fakamatala, pe
- **10** hili ‘enau ma’u ‘a e ngaahi fakamatala.

‘E ‘ikai ngofua ki he kautaha nō ke nau ‘eke’i ha totongi (credit fee) ki hano fakahū atu ka kinautolu ha tohi kole tokoni faingata’a’ia fakapa’anga. Neongo ia, ka tali e tohi kolé pea liliu mo e aleapau, ‘e malava ‘e he kautaha nō ke hilifaki ha totongi ki hono fai ‘o e liliu, ka ko e totongi ko ia ke:

- fakamahino ‘i he aleapau, pea
- ‘osi fakahā ki he tokotaha noo.

‘Ikai ko ia pe, ka ko e totongi makehé ni ke faka’atu’i pea ke tuha mo e ngāue ne fai ‘e he kautaha nō ki hono liliu ‘o e aleapau (‘o ‘ikai kau ai e fakamole ki hono vakai’i ‘o e tohi kole faingata’a’ia fakapa’anga).

Ka ‘i ai ha aleapau nō pa’anga ‘e tali koe’uhi he ‘oku malu’i ‘aki ha koloa, he ‘ikai ngofua ki he kautaha nō ke nau fakafoki fakamālohi’i e koloa ko iá lolotonga ‘oku nau kei fakakaukau’i ‘a e kole tokoni faingata’a’ia fakapa’angá ‘o kau ai:

- ‘a hono ‘oatu ha tohi fakatokanga fa’ao fakalao ha koloa, pē
- fa’ao fakalao ha koloa pē te nau tu’u ki he ‘api ‘o e tokotaha nō ke fa’ao fakafoki e koloa.

Tukukehe eni. ‘E malava pe ke fa’ao fakalao ‘e he kautaha nō ha koloa lolotonga ‘enau alea’i ha tohi kole tokoni faingata’a’ia fakapa’anga ‘okapau ko e koloa ko iá ‘oku ‘i ha tu’unga fakatu’utāmaki pe ala ke mole pe maumau.⁴ Kaekehe ‘e ‘ikai ngofua ke fakahoko ‘e he kautaha noó ke fa’ao fakalao ‘a e koloa ‘i he aleapau kae’oua kuo mahino e tu’utu’uni ki he kole tokoni faingata’a’ia fakapa’angá.

4. ‘Oku fakamahino ‘i he kupu 83E (2) ‘o e lao CCCF Act.

Kuo pau nai ki he kautaha noó ke ne tali ke liliu ha aleapau 'i hano fakahū ha tohi kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga?

'Ikai. Kuopau ki he kautaha nō ke nau **vakai'i** ha tohi kole faingata'a'ia fakapa'anga ka 'oku 'ikai fiema'u ia ke nau loto pe tali ke liliu ha aleapau.

'Oku lahi pe ngaahi 'uhinga ke lava ai 'o 'oua 'e tali 'e ha kautaha nō ha kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga. Hangē ko eni, kapau 'oku 'ilo 'e he kautaha no ia mo nau tui:

- na'e 'ikai ke ta'e'amanekina 'a e 'uhinga na'e fakahoko mai pea na'e tonu ke 'ilo pe 'e he tokotaha nō ia 'a e tu'unuku 'o e faingata'a'ia pē
- ko e ngaahi liliu 'oku fokotu'u atu 'oku ta'efakapotopoto – pe ko hono fakalea 'e taha, ko e pehē 'e he kautaha nō 'e 'ikai faingata'a ki he tokotaha nō ke ne kei lava pe 'o tā fakafoki 'o hangē ko e aleapau.

Kapau 'e 'ikai loto e kautaha nō ke liliu 'a e aleapau, kuopau ke nau:

- faitohi 'o fakahā mahino ai e 'uhinga, pea
- 'oange ki he tokotaha nō ha fakamatala mahino 'o 'ene ngaahi totonu ke ne kole'aki ki he fakamaau'anga ha ngofua ke liliu'aki e aleapau.

Ka 'ikai tali e tokotaha nō 'a e tu'utu'uni 'a e kautaha nō ko e hā 'ene me'a 'e fai?

Ka 'ikai loto 'a e kautaha nō ke liliu e aleapau koe'uhi ko e kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga, 'e malava 'e he tokotaha nō ke kole ki he Fakamaau'angá pe Disputes Tribunal ke liliu e ngaahi tu'utu'uni 'o e aleapau 'o fakatatau ki he 'uhinga ne fakahū atu 'aki 'a e kole faingata'a'ia fakapa'anga. 'Oku malava 'e he Fakamaau'angá pe Disputes Tribunal ke fai ha tu'utu'uni ki he aleapau ke liliu pe ko ha tu'utu'uni kehe pe te nau sio 'e lava ke ngāue'aki. 'Oku toe malava foki 'e he Fakamaau'angá ke ta'ofi ha tu'utu'uni ke fa'ao ha koloa mei he tokotaha nō kae'oua leva kuo fai 'e he Fakamaau'anga ha'a ne tu'utu'uni ki he 'ene tohi kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga.

Ka fakahahoko 'e he tokotaha nō ha'a ne kole ki he Fakamaau'anga pe Disputes Tribunal ke liliu 'a e aleapau, 'oku 'atā ki he kautaha nō ke nau tangi fakalao 'i ha tu'utu'uni 'e fai ki ai.

'E 'atā foki ki he tokotaha nō ke fakahū ha'a ne launga ki he va'a fakatonutonu (financial dispute resolution service) 'a e kautaha nō kapau 'e 'ikai tali 'ene kole tokoni faingata'a'ia fakapa'anga.

Kautaha nō mo e tokotaha nō

'Oku kehekehe pe ngaahi lea 'oku ngāue'aki 'e he lao CCCF Act ke fakamatala'aki 'a e kautaha nō mo e tokotaha nō 'o fakatefito pe he natula 'o e aleapau.

- nō fakapotopoto – kautaha nō mo e tokotaha nō
- aleapau fakamo'ua 'o ha koloa – tokotaha 'oku mo'ua ha kautaha ki ai mo ha taha 'oku mo'ua ia ki ha kautaha
- lisi fakatau – tokotaha 'oku ne lisi atu mo e tokotaha 'oku ne lisi mai
- ko e buy-back transactions ko hono tukuange atu hao 'inasi (equity) 'i ha 'api/kelekele ki ha taha kehe 'o fakafetongi'aki ia ha pa'anga ka ke nofo pe he 'api 'o 'i ai 'a ho'o totonu ke ke toe fakatau 'a e 'api ko ia 'i he kaha'u. Ko e transferee ko e tokotaha koia 'oku liliu pe fakatau ki ai 'a ho 'inasi pea ko e occupiers 'a kinautolu 'oku nau nofo he 'api ko ia.

'I he 'ū tohi fakahinohino ko eni, ko e lea **kautaha nō (lender)** mo e **tokotaha nō (borrower)** 'oku ngāue'aki ma'u pe ia ki he ngaahi fakamatala'aki 'o ha nō pa'anga ke fai'aki ha fakatau koloa, kā ko e ngaahi lea makehe ko ena 'i 'olungá 'oku ngāue'aki ia ke tokoni ki hono fakamahino kiate kinautolu 'oku nau lau 'a e fakahinohino ke nau 'ilo ai 'enau 'ū totonu mo e ngaahi fatongia ke fakahoko.

Ko e lau'itohi ni ko e fakahinohino pē. Pea 'oku 'ikai ko ha fakamatala fakaikiiki mo kakato ia ke fakafalala ki ai hao fale'i pe fakahinohino fakalao. Ko hono vakai'i pe 'oku kei tonu fakalao 'a e fakamatala ni, ko e me'a ia 'e tuku atu kiate koe ke ke fai.

'E lava ke ma'u atu 'a e ngaahi fakamatala fakamuimui taha fekau'aki mo e kaveingá ni 'o kapau te ke lesisita ki ai 'i he www.comcom.govt.nz/subscribe

Fakahā mai ke mau 'ilo ki ha maumau'i 'o e ngaahi lao 'oku tuku mai ke mau fakahoko mo mapule'i:

Telefoni: 0800 943 600 **Fetu'utaki tohi:** Enquiries Team, PO Box 2351, Wellington 6140

Email: contact@comcom.govt.nz

Applying for hardship-information for lenders and borrowers – Tongan

